PROCESSBESKRIVNING

Framtagande av handlingsplan gestaltad livsmiljö

Framtagen av samhällsbyggnadsförvaltningen
och regionstyrelseförvaltningen
Datum 2026-10-15
Gäller 2026–2028
Ärendenr RS 2026/1798
Version [1.0]

Framtagande av handlingsplan gestaltad livsmiljö

Innehåll

1 Bakgrund 2
1.1 Regionala styrdokument och åtaganden 3
1.2 Nuläge 4
1.3 Behov 4
1.4 Utmaningar för processen 5
1.5 Möjligheter för processen 6
1.6 Utgångspunkt för processen 6
2 Processbeskrivning 7
2.1 Syfte 7
2.2 Mål 7
2.3 Organisation 7
2.4 Tidplan 7
2.5 Rapportering 8

Region Gotland
Besöksadress Visborgsallén 19
Postadress SE-621 81 Visby
Telefon +46 (0)498 26 90 00
E-post regiongotland@gotland.se
Org nr 212000-0803
Webbplats www.gotland.se

1 Bakgrund

Den nationella politiken för gestaltad livsmiljö beslutades av riksdagen 2018 och utgör en samlad svensk arkitekturpolicy. Politiken introducerade begreppet gestaltad livsmiljö som ett brett och sammanhållet kunskapsområde. Området binder samman arkitektur, form, design, konst och kulturarv, och utgår från att den fysiska omgivningen spelar en avgörande roll för människors vardag, hälsa och livskvalitet.

Kärnan i politiken är att människans behov ska stå i centrum när vi formar och förvaltar gemensamma livsmiljöer. Alla människor har rätt till miljöer som är inkluderande, omsorgsfullt utformade och långsiktigt hållbara. Arkitektur, form och design ska aktivt bidra till ett jämlikt samhälle med minskad segregation, där medborgarna har möjlighet att påverka sin omgivning. För att nå dessa mål slår politiken fast sex bärande principer:

- Hållbarhet och arkitektonisk kvalitet får inte underställas kortsiktiga ekonomiska prioriteringar.
- Kunskap om arkitektur, form och design ska systematiskt utvecklas och spridas i hela samhället.
- Den offentliga sektorn ska gå före och agera som en förebild i alla sina projekt och investeringar.
- Estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden ska tas tillvara, vårdas och utvecklas.
- Miljöer ska utformas så att de är tillgängliga och användbara för alla människor, oavsett förutsättningar.
- Samverkan ska breddas och fördjupas, både nationellt och internationellt.

Målen är styrande för statliga myndigheter och fungerar som vägledning för kommuner och regioner. Gestaltad livsmiljö fungerar därmed både som ett övergripande synsätt för samhällsbyggandet och som en praktisk vägledning för den fysiska utformningen av platser, byggnader och allmänna ytor.

Under 2025 och 2026 förändrades den nationella styrningen och samordningen. Boverkets tidigare samordningsansvar upphörde 2025 och ersattes av ett mer integrerat samarbete genom Rådet för levande städer. Rådet samlar ett femtontal myndigheter och organisationer från skilda sektorer, däribland ArkDes, Boverket, Brottsförebyggande rådet, Energimyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Formas, länsstyrelserna, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för civilt försvar, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd, SKR, Tillväxtverket, Trafikverket och Vinnova. Denna bredd speglar en växande insikt om att gestaltad livsmiljö är ett kraftfullt verktyg för att möta komplexa samhällsutmaningar, såsom klimatanpassning, beredskap, folkhälsa och trygghet.

År 2026 presenterade regeringen skrivelsen ”Attraktiva platser – bredare genomslag för politiken för arkitektur, form och design” (skr. 2025/26:163). Skrivelsen understryker att fler måste få möjlighet att påverka den gemensamma miljön och lyfter fram tre kompletterande perspektiv i det fortsatta arbetet:

1. **Fler röster och ett delat ansvar**
   Ett tydligare engagemang från allmänheten och breddad samverkan mellan olika yrkesroller och samhällsaktörer.

2. **Ta tillvara det befintligas värden**
   Att vårda, återbruka och utveckla befintliga byggnader och strukturer i stället för att alltid bygga nytt.

3. **Människors behov av estetiskt tilltalande miljöer**
   En ökad förståelse för att skönhet, god form och trivsel är grundläggande mänskliga behov som stärker välbefinnandet.

Dessa perspektiv visar att nytänkande och utveckling inte står i motsats till att bevara och förädla historiska eller befintliga miljöer, utan att de förstärker varandra. Något som behöver genomsyra arbetet med gestaltade livsmiljöer framöver och som är särskilt viktigt och utmanande på Gotland.

1.1 Regionala styrdokument och åtaganden

Inom Region Gotland vilar arbetet med gestaltad livsmiljö på flera politiskt antagna och förankrade regionala och kommunala styrdokument:

Den regionala utvecklingsstrategin, *Vårt Gotland 2040,* beskriver i en av tio prioriteringar att Region Gotland ska utveckla attraktiva och väl gestaltade bostäder och boendemiljöer. Ett bostadsbyggande där arkitektur bidrar till ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart och jämlikt samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer stärker både social hållbarhet och ökar Gotlands attraktivitet som livsmiljö. Därmed kan livskvaliteten öka, människor stärkas i att bo kvar på Gotland och fler stimuleras att flytta hit. Väl gestaltade livsmiljöer är även en grund för näringslivets och universitets konkurrenskraft.

I Gotlands regionala *Kulturplan 2025–2028* lyder mål 8: *"Ett strategiskt arbete inom gestaltad livsmiljö etableras."* Den politiskt beslutade handlingsplanen beskriver tre insatser som syftar till att uppnå de nationella utpekade målen med gestaltad livsmiljö: Kunskapsutveckling, etablera samarbetsformer och ta fram en handlingsplan. I kulturplanen etablerades dåvarande samhällsbyggnadsförvaltningen, nu teknik- och samhällsbyggnadsförvaltningen, till processansvarig för att samla Region Gotland i arbetet. Processen att ta fram en handlingsplan för gestaltad livsmiljö drivs i samarbete med kultur- och fritidsavdelningen.

Nr	Insats	Beskrivning	Aktörer
8.1	Kunskapsutveckling om politikområdet gestaltad livsmiljö.	Skapa förståelse för politikområdet och hur det berör olika förvaltningars arbete, ansvar och kompetens. Definiera, exemplifiera och synliggöra.	**SBF**, KFA och övriga Region Gotland
8.2	Etablera samarbetsformer för arbetet med gestaltad livsmiljö.	Identifiera relevanta aktörer - inom olika förvaltningar samt externa offentliga och privata aktörer. Intern resursfördelning för att möjliggöra arbetet. Gemensamt utveckla strukturer, samarbetsformer och kommunikation för arbetet - grupper, forum, plattformar.	**SBF,** KFA, SOF, HSF, TKF, UAF, RU
8.3	En handlingsplan för gestaltad livsmiljö tas fram i samverkan mellan berörda aktörer.	Påbörja utveckling av ett långsiktigt strategiskt arbete med gestaltad livsmiljö. Undersöka olika möjligheter till finansiering. Utarbeta ett förslag till hur arbetet ska drivas framåt. Formulera en handlingsplan för gestaltad livsmiljö.	**SBF**, KFA, SOF, HSF, TKF, UAF, RU

I *Översiktsplan Vårt Gotland 2040* framgår att i ett framtida och växande Gotland genomsyras planeringen och genomförandet av den bebyggda livsmiljön, från helhet till detalj, av en ändamålsenlig och omsorgsfull utformning, inom ramen för begreppet *”gestaltad livsmiljö”,* med målet att skapa ett samhälle som håller ihop. Det specificeras även att arbetet med den gestaltade livsmiljön i Region Gotland bör vila på en väl förankrad arkitekturstrategi tillsammans med andra dokument som är del av arbetet med den gestaltade livsmiljön.

Med dessa styrdokument som bakgrund har arbetet under 2026 påbörjats i samverkan mellan teknik- och samhällsbyggnadsförvaltningen (TSF) och kultur- och fritidsavdelningen inom regionstyrelseförvaltningen (RSF).

Inom det strategiska interregionala arbetet med gestaltad livsmiljö representeras Region Gotland av regionarkitekten i nätverket Regionala noder, vilket leds av ArkDes. Syftet med nätverket är att utveckla samarbetet mellan institutioner och skapa mötesplatser för arkitektur, form och design. Genom nätverket byggs ett samarbete mellan regioner för att förankra och sprida politiken på lokal och regional nivå.

1.2 Nuläge

Begreppet livsmiljö rymmer alla platser där människor vistas och lever: gator, torg, bostadsområden, parker, skolor och omsorgsmiljöer. Området skär därmed rakt igenom en mängd politikområden och horisontella perspektiv, såsom bostadsförsörjning, jämlikhet, demografiska förändringar, nya socialtjänstlagen (2025:400), klimatanpassning, förebyggande hälsoarbete, beredskap, brottsförebyggande insatser, barnrätt och demokrati med mera. Arbetet med gestaltad livsmiljö behöver därför angripas som ett tvärvetenskapligt kunskapsområde med stort behov av samverkan och förvaltningsövergripande bredd.

Inom Region Gotland saknas idag en bred samverkan för utveckling av livsmiljöer inom ramen för gestaltad livsmiljö. Enligt politik för gestaltad livsmiljö ska det offentliga också agera föredömligt. I arbetet med att ta fram en handlingsplan för området behövs flera perspektiv och kompetenser. Under processen behöver också framtida arbetssätt och processer etableras.

1.3 Behov

Region Gotlands främsta prioritering är, i enlighet med *Kulturplan 2025–2028* mål 8, att etablera ett strategiskt och förvaltningsövergripande arbetssätt för gestaltad livsmiljö och därigenom stärka samverkan inom organisationen.

Utgångspunkten är att det i Region Gotland redan finns relevanta kompetenser och strategiska ambitioner, men att det saknas former för hur dessa interagerar och hur ambitionerna omsätts i ordinarie verksamhet.

Under planperioden 2025–2028 ses två behov:

1. Utveckla en gemensam organisatorisk förståelse för hur arbetet med gestaltad livsmiljö kan bedrivas.

2. Utveckla gemensamma arbetssätt och mötesformer för tvärsektoriell samverkan som säkerställer att Region Gotland kan agera föredömligt.

När strukturer byggs för det regionala utvecklingsarbetet finns anledning att efterlikna det nationella arbetets breda inkludering. Processen bör också inkludera dialog med berörda parter utanför den egna organisationen i enlighet med vad man förtydligar nationellt.

Den övergripande prioriteringen bör vara att gå från organisatorisk närhet till faktisk samverkan i praktiken: från ambition och personberoende initiativ till ett gemensamt och systematiskt arbetssätt där gestaltad livsmiljö-perspektivet integreras i organisationens ordinarie verksamhet och processer.

Med detta breddade perspektiv berörs många olika funktioner från olika förvaltningar, till exempel:

Regionstyrelseförvaltningen,
exempelvis avdelningen för regional utveckling (folkhälsa, social hållbarhet, energi, samhällsplanering med mera), kultur- och fritidsavdelningen (kulturstrateg, konstsamordnare), brottsförebyggande rådet, beredskapssamordnare.

Teknik och samhällsbyggnadsförvaltningen,
exempelvis avdelningen för samhällsplanering (regionarkitekt, regionantikvarie, planarkitekter, översiktsplanerare), avdelningen för bygglov och miljö (handläggare med arkitektkompetens, handläggare med kulturmiljökompetens, miljöhandläggare), Fastighetsavdelningen (fastighetsförvaltare), park- och trafikavdelningen (stadsträdgårdsmästare, driftpersonal, landskapsarkitekter, trafikplanerare, kollektivtrafikplanerare), MEX och projektavdelningen (mark- och exploateringsingenjörer, projektledare).

Socialförvaltningen,
exempelvis avdelningen för individ- och familjeomsorg (verksamhetsutvecklare)

Hälso- och sjukvårdsförvaltningen,
exempelvis avdelning avtal och försörjning (lokalvårdsutvecklare, lokalstrateg etcetera)

Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen,
exempelvis avdelningen för stöd och utveckling, barn- och elevhälsan.

Exakt vilka roller som berörs behöver undersökas och kartläggas under processens gång. Utöver de interna funktionerna finns också anledning att inkludera externa, exempelvis:
- Länsstyrelsen
- Tillväxt Gotland
- Science park Gotland
- Kulturella och kreativa branscher

1.4 Utmaningar för processen

Strategisk samverkan på området gestaltad livsmiljö inom Region Gotland innebär alltså ett förvaltningsöverskridande arbete. Det ska under kulturplansperioden ske inom befintlig ram och orientera sig mellan regional och kommunal nivå, eftersom det är ett område som berör båda nivåer.

Med detta kommer vissa utmaningar. En är att arbetet inte kan prioriteras i tillräckligt hög grad inom alla förvaltningar då det inte är resurssatt. En annan är att balansera mellan det regionala ansvaret kring strategiskt samarbete och praktiskt genomförande på kommunal nivå. Utöver det finns ett behov av att höja den interna kunskapen om områdets potential, tydliggöra rollfördelningar samt hantera och jämka samman (eventuellt motstridiga) mål mellan olika verksamheter.

För att möta dessa utmaningar krävs att
- de personella resurser som ställs till processens förfogande inom TSF och KFA tillvaratas
- processen synliggörs för samtliga berörda förvaltningar
- alla som berörs och visar intresse ges möjlighet att delta

Samtidigt krävs intern kunskapshöjning om områdets kapacitet och potential knutet till utvecklingsbehov i *Vårt Gotland 2040* och den regionala kulturplanen.

1.5 Möjligheter för processen

Sedan politik för gestaltad livsmiljö antogs nationellt 2018 har Region Gotland haft ett behov av att hantera detta politikområde inom hela organisationen som en helhet. Det finns samtidigt goda organisatoriska och strategiska förutsättningar för att lyckas:

Teknik- och samhällsbyggnadsförvaltningen har sedan tidigare ett politiskt uppdrag att ta fram en övergripande arkitekturstrategi för Region Gotland (MBN 2019/7644 till RF § 123 – Förstudie till Arkitekturstrategi). Enligt beslutet ska denna strategi utgöra ett strategiskt förhållningssätt till gestaltning av byggnader och miljöer (livsmiljöer) som en del i regionens roll som markägare och beställare. Eftersom arkitekturfrågorna och arbetet med gestaltad livsmiljö till stor del berör samma frågor och funktioner föreslås att uppdragen tar utgångspunkt i varandras förutsättningar och uppdrag.

1.6 Utgångspunkt för processen

Som stöd för och inspiration till arbetet har Region Gotland deltagit i en workshop med ArkDes. ArkDes är en del av myndigheten Moderna Museet och verkar i hela landet för att främja arkitekturens och designens roll i samhället. Workshopen var utformad för att adressera möjligheter och utmaningar med att skapa samverkan kring området gestaltad livsmiljö i en organisation som har både kommunalt och regionalt ansvar. Fyra tjänstepersoner från Region Gotland deltog på plats i Stockholm och frågeställningar, funderingar och lösningsförslag tas med i fortsatt arbete.

Slutsatserna från denna workshop visar på en etablerad grund med styrdokument, tydliga mål och funktioner där både kompetens och roller är på plats för att driva arbetet. Region Gotlands närhet mellan förvaltningar gör det också möjligt att bygga en smidig och integrerad samverkansstruktur som kan överbrygga förvaltningsgränser, tydliggöra roller och etablera gestaltad livsmiljö som en naturlig del av Gotlands framtida samhällsbyggande.

Med utgångspunkt från denna workshop ska processen med att ta fram en handlingsplan och ett arbetssätt för gestaltad livsmiljö möta de utmaningar och möjligheter som har identifierats.

2 Processbeskrivning

Arbetet med att ta fram en handlingsplan och ett arbetssätt för gestaltad livsmiljö planeras ske enligt en process som sträcker sig över tre år och är indelad i tre huvudsakliga faser: etablering och förankring (2026), dialog och utarbetande av insatser (2027) samt slutställande och politiskt beslut (2028). Arbetets syfte, mål, organisation och tidplan beskrivs närmare nedan.

2.1 Syfte

Skapa arbetssätt för att utveckla väl genomtänkta livsmiljöer i bred samverkan internt inom Region Gotland och med externa parter.

2.2 Mål

Ett strategiskt arbete inom gestaltad livsmiljö etableras.

Inom perioden 2026–2028 ska kunskapen om området ha ökat, det ska finnas etablerade samarbetsformer mellan berörda aktörer och Region Gotland ska ha en handlingsplan för området.

2.3 Organisation

Styrgrupp	Avdelningschef Samhällsplanering	TSF
	Avdelningschef Kultur och fritid	RSF
Processledning	Regionarkitekt	
	Regional kulturstrateg	
Arbetsgrupp	Processledning	
	Stadsträdgårdsmästare	TSF
	Regionantikvarie	TSF
	Kulturstrateg	KFA
	Konsthandläggare	KFA
	Verksamhetsledare Konst och form på Gotland	KFA
	Strateg samhällsplanering	RU
	ev Landsbygdsstrateg	RU
Dialoggrupp	Berörda roller och funktioner.	

2.4 Tidplan

Höst 2026	Etablera kontaktytor med berörda förvaltningar inom Region Gotland. Förankra processbeskrivningen och påbörja arbetet.
2027	Utöka kontaktytor, internt och externt. Diskutera och utarbeta förslag till insatser och framtida samverkansformer.
2028	Gemensamt ta fram en handlingsplan för politiskt beslut.

2.5 Rapportering

Processledningen ansvarar för att rapportering sker löpande till regionstyrelsen respektive miljö- och byggnämnden. Deltagare från andra förvaltningar ansvarar för löpande rapportering till respektive nämnd.

Underlag för beslut kring framtida arbetssätt och handlingsplan ska levereras senast hösten 2028.